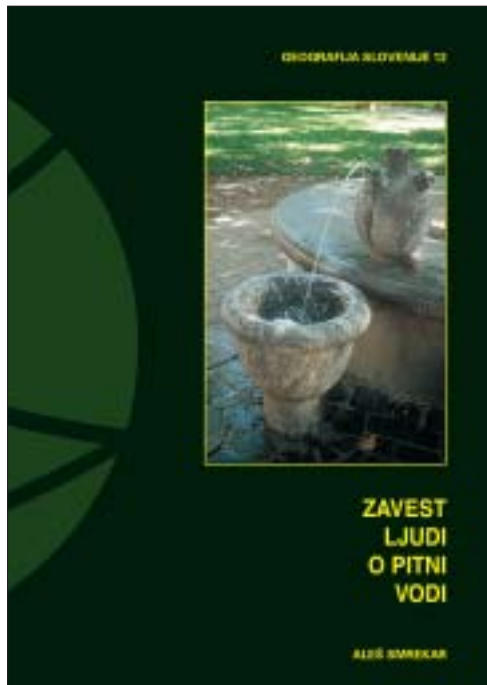

KNJIŽEVNOST**Aleš Smrekar:****Zavest ljudi o pitni vodi****Geografija Slovenije 12**

Ljubljana 2006: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 166 strani,
25 preglednic, 22 zemljevidov, 6 spoznavnih zemljevidov, 64 grafikonov, 1 diagram, 1 shema,
6 fotografij, ISBN 961-6568-58-2

Pitna voda je vse bolj dragocen vir za človeštvo. Varovanje njenih virov, zlasti v razvitem svetu, dobiva še pred desetletji neslutene razsežnosti. Pri tem postaja pomemben dejavnik vsesplošna ozaveščenost ljudi. Dozdajšnje izkušnje kažejo, da je ta rezultat dolgotrajnega informiranja in izobraževanja prebivalstva, ki je tako ali drugače povezano z razpoložljivim vodnim virom. Aktivno odzivanje ljudi je namreč predpogoj za zagotavljanje zdravega življenjskega okolja, ki naj v duhu trajnostnega razvoja omogoča preživetje tudi prihajajočim generacijam.

Zaradi zgoščanja najrazličnejših dejavnosti na razmeroma majhnih območjih se marsikje pojavljajo navzkrižni interesi. Prizadevanja po hitrejšem razvoju določenih dejavnosti se negativno odražajo na nekatere druge, s temi neskladnimi ali celo nezdržljivimi dejavnosti. Raziskovanje okolja temelji tudi na spoznavanju medsebojne povezanosti, soodvisnosti in skladnosti posameznih dejavnosti ter na vrednotenju še sprejemljivih obremenitev posameznih pokrajinskih prvin na podlagi nosilne sposobnosti okolja. Sodobno razumevanje naravnih procesov nas vse bolj navdaja s spoznanjem, da razvojnih procesov ni mogoče popolnoma podrediti človekovemu interesu. Prilagajanje človeka naravi mora dolgoročno temeljiti na vzpostavitvi trajnega ravnovesja med družbo in naravo. Ob tem se čedalje bolj uveljavlja načelo, da je sodoben človek lahko svoboden le v primerno kakovostnem okolju.

Njegovo udejanjanje zahteva korenito sprememba mišljenjskega vzorca. Posameznik ali skupina ljudi si pri odzivilih na obremenjeno okolje postavi lastne prioritete, ki pogosto niso posledica strokovnih ugotovitev, ampak so v prvi vrsti pokazatelj ozaveščenosti prebivalstva. Okoljska zavest je namreč dinamična in zgodovinska kategorija, saj temelji na stanju v določenem okolju, zgodovinskem procesu in družbeni stvarnosti. O okoljskih problemih in nesrečah imajo ljudje praviloma zelo kratkotrajen spomin, pogosto povezan z volilnimi cikli.

Za varovalno in vzdržno gospodarjenje s pitno vodo je zelo pomembno vključevanje najširše javnosti. Vsi mednarodno sprejeti dokumenti, ki jih je ali jih bo v bližnji prihodnosti ratificirala naša država, poudarjajo pomen vključevanja javnosti v vse faze oblikovanja načrtov rabe prostora. Temeljiti morajo na sodelovanju tako snovalcev in načrtovalcev kot uporabnikov politike prostorskega razvoja, pri čemer ima posebno mesto politika ravnanja z vodo kot nenadomestljivo naravno vrednoto.

Najbolj izraziti sodobni nasprotji sta odnos med varovanjem virov pitne vode in mestno rabo prostora na eni strani ter varovanjem virov pitne vode in kmetijsko rabo prostora na drugi. Obe sta osredotočeni tudi na območjih varovanja virov pitne vode za potrebe vodne oskrbe Ljubljane, pri čemer je prav varovanje podtalnice narekovalo preprečevanje pozidave rodovitnih zemljišč na Ljubljanskem polju in s tem ohranjanje razmeroma intenzivnega kmetovanja, v precejšnji meri namenjenega prodaji. Več kot očitno je, da se najožji vodovarstveni pasovi zelo dobro ujemajo s prevladujočo kmetijsko rabo tal, kar velja tudi za Iški vršaj, kjer je varstveno območje vodarne Brest. Ob tem je nenehno prisotna bojazen pred pretirano rabo gnojil in fitofarmaceutskih sredstev, ki se zaradi tanke krovne plasti lahko kaj hitro odrazi v kakovosti podtalnice. Čeprav poglobljena nevarnost preti s strani eksistenčno odvisnih kmetovalcev, so med potencialnimi onesnaževalci tudi vrtničkarji in obdelovalci vrtov okrog individualnih hiš.

V pričujoči publikaciji je avtor nadgradil svoje večletno raziskovanje posameznih segmentov obremenjevanja podtalnice, ki ga je sintetično zaokrožila že monografija Podtalnica Ljubljanskega polja. Javnost seznanja z rezultati behavioristično zasnovane raziskave, temelječe na obsežnem anketiranju na območjih Ljubljanskega polja (600 anket) in Iškega vršaja (300 anket). Behavioristične raziskave so namreč najprimernejše za pridobivanje informacij o človeku kot odločilnemu dejavniku posegov v okolje. Čeprav ne morejo nadomestiti kompleksnih geografskih razlag součinkovanja posameznih pojavov in procesov v okolju, jih lahko obogatijo in pomagajo razložiti reakcije in dejanja ljudi ter njihovo razumevanje stanja okolja, ki se pogosto razlikuje od dejanskega stanja. Ob tem se pojavi vprašanje objektivnosti pridobljenih informacij, saj so odgovori dostikrat odraz povsem subjektivnih pogledov, trenutnega razpoloženja ali celo želje po zavajanju raziskovalcev.

Z anketiranjem so bile pridobljene informacije o splošnem odnosu do okolja, mnenja o razmerju med človekovimi dejavnostmi in okoljem, zaskrbljenosti glede onesnaženosti pitne vode, onesnaževanja podtalnice, rek in jezer, rabe pesticidov in kmetijskega onesnaževanja, onesnaževanja zraka, mnenja o upravljanju s komunalnimi in industrijskimi odpadki, zaskrbljenosti glede naravnih in industrijskih nesreč, prometa, tanjšanja ozonske plasti, kislega dežja in podnebnih sprememb. Vsi ti odgovori so primerjani s podatki Eurobarometra. Po zgledu slednjega so bile anketirancem v presojo ponujene možnosti za rešitev poglobljenih okoljskih problemov: sprejetje strožje slovenske in evropske zakonodaje z visokimi kaznimi za kršitelje, bolj dosledno uveljavljanje obstoječe okoljske zakonodaje, individualno plačevanje višjih davkov oziroma prispevkov za pokritje okoljskih stroškov, plačevanje okoljskih davkov s strani povzročiteljev okoljskih problemov, čakanje na pobude industrije oziroma kmetijstva, večje finančne spodbude industriji, trgovini in državljanom ter izboljšanje splošne okoljske zavesti. O poznavanju lokacij vodarn se je poizvedovalo s primerjavo dejansko obstoječih in izmišljenih vodarn.

Zelo zanimivo je ugotavljanje navad uživanja pitne vode iz vodovodnega omrežja in embalarane pitne vode, ki razkriva generacijski prepad in opozarja na modnost pitja vode v plastenkah, ki je, kljub dobri pitni vodi v vodovodnem omrežju, med mladimi vse bolj vsakdanje. Embalarana voda je preučena tudi glede na blagovne znamke. Anketiranci so bili povprašani tudi o stopnji zaupanja do podajanja ustreznih informacij v zvezi s stanjem podtalnice ter o njihovem odnosu do dodatnega informiranja

o okoljski problematiki. Opredeliti so se morali tudi do pripravljenosti plačevanja dosti višje cene raznih artiklov oziroma do morebitnega skromnejšega življenjskega standarda zaradi potreb po varovanju okolja in še posebej podtalnice kot vira pitne vode.

Anketiranci so imeli možnost, da na priloženi topografski karti širšega ljubljanskega območja zarišejo meje varstvenih pasov virov pitne vode nad podtalnico, namenjeno oskrbi prebivalstva Ljubljane in okolice. S tovrstno metodo risanja spoznavnega zemljevida je avtor skušal razkriti, kako si ljudje predstavljajo prostorske odnose in značilnosti okolja, ki temeljijo tako na neposrednih zaznavnih izkušnjah kot na spoznavno predelanih izkušnjah. Odziv je bil zadovoljiv; svoje predstave o mejah varstvenih pasov je ponazorilo 163 oseb na Ljubljanskem polju in 117 na Iškem vršaju. Tako kot pri anketnih odgovorih so rezultati strukturirani glede na bivališča lastnikov v odnosu do vodovarstvenih območij, starostno in izobrazbeno sestavo anketiranih ter njihovo morebitno kmetijsko oziroma vrtičkarsko dejavnost.

Temeljno spoznanje je, da so anketiranci na Ljubljanskem polju bolj okoljsko ozaveščeni, kar pa je očitno zlasti posledica nižje izobrazbene ravni prebivalstva na Iškem vršaju. Na Ljubljanskem polju so ljudje pripravljeni več postoriti za ohranjanje kakovostne pitne vode. Ta ostaja rdeča nit skozi celotno knjigo. Avtorjev odnos do vode je mogoče razbrati tudi skozi v uvodu predstavljene misli japonskega »raziskovalca« *Masaruja Emota, od katerih se seveda ograjuje: »... Voda je sposobna shranjevati ne samo informacije, ampak tudi čustva in zavest. ... Izpostavljena je tudi pisanim in govornim besedam. Če jo razdelimo v dve epruveti, na eno napišemo 'hvala', na drugo pa 'ti, norec', ju pustimo stati prek noči in nato vodo zamrzne-mo, dobimo povsem različno oblikovane kristale. Prva izoblikuje zelo lepe kristale, druga pa je skoraj črna ...«.*

Drago Kladnik

Drago Perko, Janez Nared, Marjan Čeh, David Hladnik, Marko Krevs, Tomaž Podobnikar, Radoš Šumrada (uredniki):

Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2005–2006

Ljubljana 2006: Založba ZRC, 325 strani, ISBN 961-6568-55-8

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti je v sodelovanju z Zvezo geografskih društev Slovenije in Zvezo geodetov Slovenije 26. septembra 2006 organiziral osmi bialni simpozij GIS v Sloveniji. Ob tej priložnosti je v soizdajateljstvu Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in Inštituta za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU izšla knjiga z naslovom Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2005–2006.

»... Leta 1991 smo si zastavili nalogo, da bomo bialno predstavljali znanstvene, strokovne in pedagoške dosežke in usmeritve na področju razvoja in uporabe geografskih informacijskih sistemov v Sloveniji. Pred vami je osma knjiga, s katero želimo izpolniti zastavljeno nalogo, tokrat za dveletno obdobje 2005–2006...«, so zapisali uredniki v uvodniku knjige.

Knjiga vsebuje 33 recenziranih člankov, v katerih so predstavljeni znanstveni, strokovni in tehnični dosežki s področja geografskih informacijskih sistemov. Izmed njih je bilo 8 posebej zanimivih predstavljeno na simpoziju Število avtorjev (68) in njihova poklicna raznolikost dajeta vpogled v razmah tovrstnih raziskav in razširjenost, lahko bi rekli celo nepogrešljivost njihove uporabe. V vseh osmih knjigah je bilo skupaj objavljenih že kar 219 prispevkov. V uvodniku knjige (strani 9–11) je kratka analiza spreminjanja strukture prispevkov s treh vidikov: razmerja med »teoretičnimi« *in »aplikativnimi«* prispevki, razmerja med »znanstvenimi« *in »preglednimi«* prispevki ter razmerji med prispevki z različnih geoinformacijskih področij: »... Razmerje med 'teoretičnimi' in 'aplikativnimi' prispevki (slika 1) je bilo večinoma uravnoteženo, razen v zadnji knjigi, v kateri beležimo izrazitejšo prevlado 'aplikativnih' prispevkov. V obravnavanem obdobju se je na splošno povečevala prevlada 'znanstvenih' prispevkov v primerjavi s 'preglednimi' prispevki (slika 2). Po posameznih geoinformacijskih področjih beležimo izrazita nihanja števila prispevkov (slika 3). V vseh knjigah so prevladovali članki, ki so obravnavali prostorske podatke v najširšem smislu ali geoinformacijske (prostorske, prostorsko-časovne) analize oziroma modeliranje. Izra-